

Bruksela, lipiec 2022

Zrównoważona demografia w zrównoważonym środowisku

Nasza odpowiedź na wyzwania demograficzne

Na szczeblu UE zmiany demograficzne są jednym z głównych wyzwań dla przyszłości Europy, a ich poziom złożoności jest porównywalny z zieloną i cyfrową transformacją¹.

Europa, podobnie jak reszta świata, została skonfrontowana z serią kolejnych kryzysów: kryzysem finansowym i gospodarczym z 2008 i 2009 roku, kryzysem klimatyczno-środowiskowym, kryzysem sanitarnym w latach 2020 i 2021 oraz związanym z nim kryzysem społeczno-gospodarczym, a także z konsekwencjami wojny w Ukrainie. Wszystko to, bezpośrednio lub pośrednio, ma poważny wpływ na perspektywy demograficzne UE. Musimy również zagwarantować, aby inna rzeczywistość demograficzna w UE nie doprowadziła do polaryzacji i nie nadszarpnęła spójności wewnętrznej.

Aby zapewnić Europie zrównoważoną przyszłość, musimy poszukiwać zintegrowanego i kompleksowego rozwiązania. System ekologiczny, który budujemy, ma zapewnić lepszy świat następnemu pokoleniu. Ponadto jako Socjaliści i Demokraci, powinniśmy opowiedzieć się za **zrównoważoną demografią w zrównoważonym środowisku**.

Wyzwania demograficzne wpływają na wszystkie wymiary życia indywidualnego i społecznego. Jednocześnie mamy do czynienia z konkurencją na poziomie globalnym, która obejmuje aspekty gospodarcze, bezpieczeństwo żywności, klimat, obronność i bezpieczeństwo oraz technologię. Zrównoważenie demograficzne jest przedmiotem troski wszystkich głównych podmiotów. Aby chronić i dalej ulepszać „nasz” europejski model, powinniśmy działać już teraz dla dobra przyszłych pokoleń.

---

¹ W Komisji Europejskiej demografia to stosunkowo nowe portfolio; w Komisji nie ma specjalnych służb zajmujących się demografią. Jednak różne służby Komisji dysponują dużą wiedzą na ten konkretny temat.

Pod względem demograficznym UE to stary obszar geopolityczny, w którym mediana wieku wynosi prawie 44 lata. W ciągu ostatnich 20 lat odnotowano wzrost liczby ludności w wieku 65+; w niektórych regionach UE stanowi ona jedną czwartą mieszkańców.

1. Sytuacja demograficzna w UE	3
2. Wyzwania dla demografii w UE	4
- Terytorialny wymiar demografii, w tym rola niżu demograficznego.....	4
- Kluczowe czynniki wpływające na zmiany demograficzne w regionach UE	6
3. Rola instrumentów polityki spójności w przeciwdziałaniu zmianom demograficznym	8
4. Wpływ zmian demograficznych na naszą społeczną gospodarkę rynkową.....	10
- Lepsza integracja kobiet, osób z niepełnosprawnościami i osób starszych.....	10
- Regionalne aspekty starzenia się i zmian demograficznych	12
- Mobilność, migracja i integracja w Europie	12
- "Drenaż mózgow" - wymiar lokalny, regionalny, krajowy, europejski i globalny.....	13
- Dynamika na obszarach miejskich a dynamika na obszarach wiejskich	15
5. Rola demografii w przejściu do zrównoważonych społeczeństw: podwójna transformacja - zielona i cyfrowa	17
6. Geopolityka a demografia - UE na tle świata.....	19
Przypisy	21

1. Sytuacja demograficzna w UE

Demografia to ważny światowy trend. Zmiany demograficzne kształtują i projektują krajobraz społeczny, gospodarczy i terytorialny. Główne wymiary debaty politycznej w kontekście demografii są ze sobą wzajemnie powiązane:

- Pierwsza kluczowa kwestia dotyczy **jakości życia**, od wczesnych lat życia do późnego wieku. Dostęp do usług wysokiej jakości musi być zapewniony dla wszystkich ludzi. Polityki w zakresie zatrudnienia oraz środowiska pracy powinny być dostosowane do potrzeb zarówno młodych, jak i starszych pracowników oraz sprzyjać zdrowemu i aktywnemu starzeniu się.
- Pytanie o swobodę **przemieszczania się i mobilność** pojawia się w przypadku regionów mających do czynienia ze spadkiem liczby ludności w porównaniu z regionami borykającymi się ze wzrostem populacji. Dotyczy to zwłaszcza regionów o kurczącej się liczbie ludności, a równocześnie o niskim PKB na mieszkańca. Bez odpowiednich środków wsparcia napotkają one na duże trudności, m.in. w kwestii walki z problemem „drenażu mózgow”, a także w kwestii wpływu zmian demograficznych na równość płci.
- Trzeci element dotyczy **wymiaru obszarów wiejskich i miejskich**, wraz z konsekwencjami dla cyfryzacji, w tym TICTM (telepracy i pracy mobilnej opartej na ICT) oraz kwestii środowiskowych dotyczących zrównoważonego i wydajnego użytkowania gruntów w kontekście Europejskiego Zielonego Ładu.
- Czwarta kwestia o kluczowym znaczeniu dotyczy **starzenia się społeczeństwa** i stanu infrastruktury społecznej, a także tak wrażliwych tematów, jak migracja czy systemy zdrowia publicznego i systemy emerytalne. Istnieje wyraźna korelacja pomiędzy długowiecznością a statusem społecznym, co wymaga stawienia czoła wyzwaniom demograficznym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb grup znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji; chodzi m.in. o odpowiednią płacę minimalną i emerytury. Na tym tle musimy omówić kwestię zrównoważonego charakteru obecnej infrastruktury społecznej, zdrowia publicznego i systemów emerytalnych.

Dłuższa średnia długość życia stanowi ważne osiągnięcie postępu w dziedzinie opieki zdrowotnej i rozwoju gospodarczego, co wywiera presję na finansowanie wysokiej jakości opieki zdrowotnej, zwłaszcza że leczenie stało się bardziej powszechne, ponieważ potrzeba długoterminowej pomocy medycznej rośnie wraz z wiekiem, a autonomia i samodzielność osób starszych maleje. Populacja UE jest obecnie najstarsza na świecie.² Wyzwanie polega na tym, aby wzrostowi średniej długości życia w UE mogły towarzyszyć postępy w zakresie średniej długości życia w dobrym zdrowiu. Aby to osiągnąć, potrzebujemy również lepszych warunków pracy i zatrudnienia dla pracowników opieki medycznej i personelu pomocniczego. Ponieważ opieka nieformalna jest podstawą wszystkich systemów opieki w Unii, powinniśmy uznać jej wartość i poprawić ochronę socjalną oraz różne formy wsparcia dla opiekunów nieformalnych.

Dłuższe życie w lepszym zdrowiu stwarza nowe możliwości uczestnictwa i włączenia osób w życie społeczne i gospodarcze wraz z ich starzeniem się. UE i państwa członkowskie muszą nasilić wysiłki na rzecz walki z dyskryminacją ze względu na wiek oraz dyskryminacją

---

² Perspektywy demograficzne dla UE (badanie PE, 2021).

międzysektorową³, zwłaszcza w obszarze zatrudnienia oraz w odniesieniu do produktów i usług finansowych, opieki zdrowotnej, edukacji, szkoleń i wypoczynku.

Ponadto średnia długość życia zależy od kontekstu społeczno-gospodarczego; m.in. dobre warunki mieszkaniowe, odżywianie się i styl życia pozwalają ludziom oczekiwać zdrowego i dłuższego życia.

- Demografia to ważny światowy trend.

- Główne wyzwania polityczne, takie jak kwestie jakości życia, swobody przemieszczania się i mobilności, obszary wiejskie i miejskie, a także starzenie się społeczeństwa, są ze sobą wzajemnie powiązane.

2. Wyzwania dla demografii w UE

- Terytorialny wymiar demografii, w tym rola niżu demograficznego

Współpraca z obywatelami, społeczeństwem obywatelskim w ogólności, MŚP oraz instytucjami badawczymi i naukowymi może pomóc w uwolnieniu wyjątkowego terytorialnego potencjału, ponieważ potrzebne są rozwiązania dostosowane do różnych rodzajów terytoriów. UE obejmuje różne rodzaje terytoriów, takie jak regiony stołeczne, obszary metropolitalne, małe i średnie miasta, funkcjonalne obszary miejskie, obszary wiejskie, wewnętrzne peryferia, obszary peryferyjne, obszary najbardziej wysunięte na północ, obszary słabo zaludnione, wyspy, obszary przybrzeżne, obszary górskie, regiony najbardziej oddalone, regiony transgraniczne, makroregiony, obszary niżu demograficznego oraz obszary podlegające transformacji gospodarczej i transformacji przemysłowej. Wszystkie one charakteryzują się różnym potencjałem rozwojowym i mają do czynienia z różnymi wyzwaniami. Podstawowym celem wszystkich polityk publicznych powinno być zwiększenie dobrobytu i jakości życia wszystkich obywateli.

Obszary wiejskie, a w szczególności obszary peryferyjne i przygraniczne, chociaż często charakteryzują się niższymi kosztami życia, większą dostępną przestrzenią, mniej zanieczyszczonym środowiskiem i mniej stresującym stylem życia, mają do czynienia ze spowolnieniem gospodarczym.

Mieszkańcy obszarów wiejskich opuszczają swoje tereny, a nowi mieszkańcy nie osiedlają się w nich z powodu braku możliwości pracy i edukacji lub perspektyw zawodowych, braku infrastruktury, utrudnień w dostępie do sektora publicznego, w tym do opieki zdrowotnej i transportu, a także do szybkiego Internetu szerokopasmowego i usług, z racji słabiej funkcjonujących lokalnych gospodarek oraz braku obiektów kulturalnych i rozrywkowych, co

---

³ Dyskryminacja międzysektorowa ma miejsce wtedy, kiedy dwie lub wiele podstaw działa w tym samym czasie i oddziałuje na siebie w taki sposób, że stają się nierozłączne, tworząc odrębne i specyficzne formy dyskryminacji.

przyczynia się do gentryfikacji, wykluczenia społecznego i zagrożenia ubóstwem (w porównaniu do wielu obszarów miejskich).

Fundusze strukturalne UE powinny pomagać stawić czoła tej sytuacji. Brak zdolności absorpcyjnych, braki w zarządzaniu i brak innowacyjności w przypadku wielu władz lokalnych i regionalnych jest jednak często poważną przeszkodą w skutecznym ubieganiu się o wsparcie z wykorzystaniem wyżej wymienionych funduszy.

Obszary wiejskie powinny zostać zrewitalizowane poprzez zmianę lub modernizację ich infrastruktury, aby dostosować świadczenia socjalne i zdrowotne do potrzeb wszystkich, a zwłaszcza kobiet, seniorów i rodzin z dziećmi oraz zapewnić środki finansowe na zagwarantowanie dostępności opieki w domu i powszechnej opieki zdrowotnej dla osób starszych, niezależnie od ich dochodów, wieku i statusu społecznego, aby zapobiec wyludnianiu się obszarów wiejskich i obszarów peryferyjnych.

Do rewitalizacji tych obszarów może ponadto przyczynić się inicjatywa „Inteligentne Wioski”, która wzywa do zwrócenia szczególnej uwagi na politykę zasypywania przepaści cyfrowej między obszarami wiejskimi i miejskimi oraz do wykorzystania potencjału oferowanego przez łączność i cyfryzację obszarów wiejskich (np. poprzez tworzenie publicznych przestrzeni coworkingowych w celu ułatwienia telepracy). Szczególnie łączność cyfrowa jest kluczowym czynnikiem dywersyfikacji działalności gospodarczej, mającym pozytywny wpływ na zatrudnienie. Ponadto badania i innowacje mogą przyczynić się - poprzez rozwój silnego ekosystemu z udziałem podmiotów publicznych i prywatnych - do zaspokojenia potrzeb społeczności wiejskich. Wsie i małe miasta są katalizatorami rozwoju obszarów wiejskich i muszą być one wspierane przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), który również powinien przyczyniać się do zaspokajania potrzeb obszarów wiejskich, a w szczególności kobiet mieszkających na tych obszarach. W związku z tym należy wzmocnić usługi i infrastrukturę wspierające włączenie społeczne i cyfrowe w ramach EFRROW, którego celem jest wspieranie rozwoju obszarów wiejskich, takie jak usługi online oparte na portalach internetowych, które pomogą istniejącym przedsiębiorstwom wiejskim lepiej łączyć się z ich odpowiednikami w miastach. Podkreślamy potrzebę wspierania teleopieki i rolę ICT w zakresie świadczenia usług opieki zdrowotnej i innych usług wsparcia (ewentualnie również usług wsparcia społecznego) na odległość. Umożliwiłoby to dotarcie do obszarów wiejskich i słabo zaludnionych lub wyludnionych poprzez zapewnienie wstępnej pomocy za pomocą narzędzi cyfrowych.

Państwa członkowskie i regiony powinny opracować innowacyjne koncepcje lokalnego transportu publicznego, aby rozwiązać m.in. problem zmniejszającej się liczby pasażerów, braku infrastruktury i wysokiej jakości usług transportowych, przede wszystkim na tych obszarach wiejskich i peryferyjnych. Powoduje to, że ludzie korzystają z prywatnych pojazdów, co wpływa na łączność regionów i rozwój społeczno-gospodarczy. Musimy zwiększyć inwestycje w zrównoważoną, alternatywną infrastrukturę transportową, zapewniając jednocześnie wsparcie przy zakupie pojazdów niskoemisyjnych i bezemisyjnych. Dostępność, bliskość, przystępność cenowa i jakość usług publicznych oraz infrastruktury mają olbrzymie znaczenie dla jakości życia i włączenia społecznego, równości płci oraz łagodzenia skutków zmian demograficznych. Potrzeba większej efektywności kosztowej i

sprawnego zarządzania może prowadzić do likwidacji usług w niektórych miejscowościach. Niewystarczająca liczba ludzi w okolicy może skłonić dostawców usług, przedsiębiorstwa i działalność społeczną do przeniesienia się do obszarów o lepszym dostępie. Nowe technologie w zakresie usług online mogą zmniejszyć wrażliwość peryferyjnych i wyludnionych obszarów na tego rodzaju naciski związane z relokacją. Jednak najważniejszą rolę powinno nadal odgrywać znaczenie bezpośredniego kontaktu osobistego i godnego podejścia, zorientowanego na człowieka.

Wyludnianie, a także obszary gęsto zaludnione powodują wyzwania, którym polityka spójności (PS) musi się zająć; chodzi mianowicie o odpowiednie dostosowanie infrastruktury transportowej i energetycznej, infrastruktury dotyczącej warunków życia i pracy oraz infrastruktury cyfrowej i społecznej.

- Kluczowe czynniki wpływające na zmiany demograficzne w regionach UE

Atrakcyjność danego regionu ma znaczenie, jeśli chodzi o zachowanie dotychczasowych mieszkańców i sprowadzanie nowych. Gospodarki lokalne i regionalne w UE są silnie ze sobą powiązane i współzależne. Na perspektywy gospodarcze i w dziedzinie zatrudnienia mają wpływ różne warunki, które mogą być niezależne od wpływu lokalnych, regionalnych, krajowych i unijnych decydentów. Pewne miejsca mają zwykle lepsze wyniki gospodarcze i możliwości zatrudnienia. Wzmacnia to względną pozycję zamożniejszych miejsc i dodatkowo zwiększa dysproporcje i nierównowagę. Zrozumienie rosnących dysproporcji pomiędzy prosperującymi (często metropolitalnymi) obszarami, które przyciągają dynamiczną, młodą populację, a podupadającymi (często wiejskimi) obszarami, na których w większości pozostaje ludność starsza - a także tego, w jaki sposób i dlaczego potrzeby regionalne, wywołane zmianami demograficznymi, znacznie różnią się na różnych terytoriach - ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia, aby polityki UE odzwierciedlały stan faktyczny w terenie i odpowiadały na lokalne potrzeby w sposób sprawiedliwy i zrównoważony dla wszystkich regionów i miejsc; polityki te powinny również zapewnić, aby nikt nie został pominięty.

Pandemia COVID-19 ujawniła wiele słabych punktów państw członkowskich i regionów. Kolejny raz rzuciła ona światło na brak odpowiednich mieszkań, wysokiej jakości placówek opiekuńczych oraz koniecznych usług wsparcia, jak w przypadku zdrowia psychicznego. W porównaniu z obszarami wiejskimi, miasta, miasteczka i przedmieścia zapewniają lepszą dostępność usług dla wszystkich grup wiekowych. Dotyczy to w szczególności niezamieszkanym i rozproszonym obszarów wiejskich, gdzie ludzie muszą pokonywać znacznie większe odległości, aby dotrzeć do dowolnego obiektu. Dlatego też dostępna transgraniczna opieka zdrowotna jest ważnym elementem dalszej poprawy współpracy międzyregionalnej, jeśli chodzi o zapewnienie równych szans.

Według badań⁴, liczba zgonów wzrosła w porównaniu z poprzednimi okresami, głównie w państwach członkowskich na obszarach peryferyjnych, o słabiej rozwiniętych systemach opieki zdrowotnej, a także na obszarach miejskich o dużej gęstości zaludnienia i wysokiej liczbie interakcji. Kryzys związany z pandemią COVID-19 stanowił ponadto szczególne

---

⁴ Idem, przypis 2.

zagrożenie dla osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz ujawnił nieodpowiednią i niewystarczającą opiekę nad osobami starszymi w wielu państwach członkowskich UE.

Zmiany demograficzne w państwach członkowskich i regionach powinny być mierzone statystycznie; lokalne, regionalne i krajowe bazy danych dotyczące rozwoju demograficznego powinny być wiarygodne i porównywalne, tak aby dane te mogły być oceniane na poziomie Unii i aby można było wspierać wymianę najlepszych praktyk między państwami członkowskimi, regionami i miejscowościami. Statystyki muszą być aktualne i zawierać podział na płeć i wiek (np. pochodzenie społeczno-ekonomiczne, status niepełnosprawności) w celu sprawniejszej i bardziej obiektywnej administracji politycznej, a w szczególności w celu dokładniejszego zrozumienia nieodłącznych cech różnych terytoriów, co ma znaczenie przy opracowywaniu odpowiednich polityk. Starzenie się społeczeństwa i wyludnianie się będą wymagać obiektywnej, dokładnej i kompleksowej, ponownej oceny przyjętych polityk i programów, takich jak polityka i programy gospodarcze, społeczne, środowiskowe i transportowe; będą one musiały uwzględniać perspektywę długoterminową. Szczególnie starzenie się społeczeństwa ma wpływ na zapewnienie infrastruktury społecznej, takiej jak systemy emerytalne, opieka pielęgnarska i opieka zdrowotna, przy czym władze lokalne, regionalne i krajowe muszą sprostać zmieniającym się wymaganiom różnych grup ludności. Coraz ważniejsza będzie stawała się kwestia zdrowego starzenia się; oczekuje się, że pozytywny trend wydłużania się życia będzie kontynuowany, także dzięki nowoczesnej medycynie i lepszej edukacji.

Komisja Europejska musi ponadto poprawić „wskaźnik narażenia na zmiany demograficzne” i aktualizować go co pięć lat, aby pokazać, które regiony w UE są szczególnie narażone na skutki zmian demograficznych.

Jak pokazała epidemia COVID-19, ogromne znaczenie mają inwestycje publiczne w społeczne i publiczne systemy ochrony zdrowia i opieki, które są jednakowo dostępne dla wszystkich, zwłaszcza w zakresie badania potencjału e-zdrowia; państwa członkowskie i regiony powinny zagwarantować odpowiednią opiekę zdrowotną zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich, m.in. poprzez zapewnienie regionalnych przychodni opieki medycznej i usług zdrowotnych, które umożliwią przeciwdziałanie zjawisku odpływu pracowników służby zdrowia. Ponadto, w regionach przygranicznych, w ramach transgranicznej współpracy klinik i (lub) interesariuszy, z wykorzystaniem funduszy strukturalnych, można promować różne środki, takie jak środki w dziedzinie telemedycyny lub dotyczące zdrowia i praw reprodukcyjnych kobiet, lub też wspierać aktywne starzenie się. Dlatego też na poziomie UE należy tworzyć sieci wymiany dobrych praktyk i doświadczeń, w których powinny brać udział władze lokalne, regionalne i krajowe oraz społeczeństwo obywatelskie. Rozwój terytorialny w kwestii realizacji wspólnych celów ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia odporności gmin, regionów i państw członkowskich w ramach procesu odbudowy. Potrzebne są zwiększone działania koordynacyjne na wszystkich poziomach geograficznych i rządowych, aby zapewnić wszystkim ludziom pozytywne perspektywy na przyszłość, tak aby nikt nie został pominięty.

Miejsca o „wspólnych wyzwaniach” mogłyby współpracować w poszukiwaniu „wspólnych rozwiązań”, takich jak Agenda Miejska dla UE, zintegrowane i skoordynowane podejście do wymiaru miejskiego oraz dążenie do poprawy jakości życia na obszarach miejskich; mogą one

pomóc władzom krajowym, regionalnym i lokalnym poprzez udział w jego filarach (lepsze stanowienie prawa; lepsze finansowanie i lepsza wiedza).

- **UE obejmuje wiele różnych typów terytoriów; charakteryzują się one różnym potencjałem i mają do czynienia z różnymi wyzwaniami. Współpraca z obywatelami, społeczeństwem obywatelskim w ogólności, MŚP oraz instytucjami badawczymi i naukowymi może pomóc w uwolnieniu wyjątkowego terytorialnego potencjału.**
- **Dostępność, bliskość, przystępność cenowa i jakość usług publicznych oraz infrastruktury mają olbrzymie znaczenie dla jakości życia i włączenia społecznego oraz łagodzenia skutków zmian demograficznych.**
- **Fundusze strukturalne UE mają do odegrania pozytywną rolę. Poważną przeszkodą jest jednak często brak zdolności absorpcyjnych i braki w zarządzaniu w przypadku wielu władz lokalnych i regionalnych.**
- **Zrozumienie rosnących dysproporcji między obszarami prosperującymi a podupadającymi (często wiejskimi) jest niezbędne, aby polityka UE odzwierciedlała stan faktyczny w terenie. Zmiany demograficzne w regionach państw członkowskich powinny być mierzone statystycznie w wiarygodny i porównywalny sposób, aby dane te mogły być oceniane na poziomie UE.**
- **Pandemia COVID-19 ujawniła słabe punkty państw członkowskich i regionów. Olbrzymie znaczenie mają ciągłe inwestycje publiczne w społeczne i publiczne systemy opieki zdrowotnej i opieki, a zwłaszcza w e-zdrowie.**

3. Rola instrumentów polityki spójności w przeciwdziałaniu zmianom demograficznym

Wzywamy do bardziej proaktywnego podejścia do kształtowania polityki demograficznej.

Artykuły 3, 174, 175 i 349 TFUE wspierają zrównoważony i harmonijny rozwój pomiędzy państwami członkowskimi, regionami, miastami i gminami oraz wewnątrz nich, a także zapewniają „przyszłość” wszystkim miejscom i ludziom w UE. Gospodarcza, społeczna i terytorialna spójność wspiera konwergencję, buduje zrównoważoną przyszłość, sprzyjającą włączeniu społecznemu oraz zmniejsza nierówności między miejscami w korzystniejszej sytuacji a tymi, które pozostają w tyle. W tym celu polityki sektorowe, władze lokalne, regionalne, krajowe, UE i inne, a także różne zainteresowane strony muszą wspólnie uczestniczyć w podejmowaniu decyzji, zarówno w odniesieniu do starzenia się społeczeństwa, jak i spadku liczby ludności.

Fundusze strukturalne UE są wykorzystywane głównie do pobudzania zrównoważonego wzrostu gospodarczego, zwalczania podziałów społecznych, zwiększania szans na zatrudnienie oraz wspierania kluczowych części Europejskiego Zielonego Ładu; mogą one jednak służyć - również w połączeniu z innymi funduszami UE - do rozwiązywania problemów wynikających ze zmian demograficznych. Wspólne rozwiązania i synergie można znaleźć poprzez wdrażanie polityk UE, w tym dotyczących zmian demograficznych. Dlatego też konieczna jest większa elastyczność w ramach funduszy strukturalnych, pozwalająca państwom członkowskim na ustalanie swoich priorytetów w ramach opracowywania krajowych programów. Potrzebna jest ponadto lepsza koordynacja instrumentów UE, a w szczególności funduszy strukturalnych UE, EFRROW, europejskiej współpracy terytorialnej (EWT), programu „Horyzont Europa”, Instrumentu Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF) oraz instrumentu „Łącząc Europę” (CEF), aby zapewnić bardziej kompleksowe podejście do zmian demograficznych oraz przeciwdziałać zmniejszeniu dostępnych środków w wyniku opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię (Brexit).

Polityka spójności UE i rozwój obszarów wiejskich (w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, WPR) pomagają w dużym stopniu władzom lokalnym i regionalnym inwestować w regiony, a w szczególności w te z nich, które mają mniejsze perspektywy na dostatnią przyszłość, które pozostają w tyle lub które cierpią z powodu poważnych i trwałych przeszkód naturalnych lub demograficznych. Opracowanie i wdrożenie globalnych, ogólnounijnych, krajowych, regionalnych i lokalnych strategii uwzględniających cele zrównoważonego rozwoju ONZ, wraz ze specyficznym podejściem dla danego miejsca, przyczynia się do długoterminowego rozwoju tych miejsc. Budowanie mostów między ludźmi o różnych dochodach, wykształceniu, kulturach i tradycjach stanowi klucz do harmonijnej UE. Powinniśmy ułatwiać współpracę i zwiększać solidarność między społeczeństwem obywatelskim, aby zmniejszyć, a docelowo w wyeliminować nierówności i segregację oraz wspierać legalną migrację, a także promować włączenie społeczne i dobrobyt dla wszystkich.

UE nie tylko wnosi wkład w postaci funduszy na rozwój terytorialny, ale także w dużym stopniu kształtuje zdolność lokalnych, regionalnych i krajowych władz do korzystania z tych funduszy, co jest bardzo ważne dla obszarów dotkniętych zarówno starzeniem się, jak i wyludnieniem. Pomaga to zapewnić, aby władze publiczne zachowały zdolność absorpcyjną i mogły korzystać z funduszy strukturalnych UE.

Zmiany demograficzne tworzą nowe zadania w szczególności dla niektórych władz lokalnych i regionów, ale nie powinny one być postrzegane wyłącznie jako zagrożenie, ale także jako szansa. Stawienie czoła całemu szeregowi wyzwań demograficznych jest przede wszystkim zadaniem państw członkowskich, ale regiony i władze lokalne muszą również być proaktywne i korzystać ze wsparcia UE. Przykładem mogą być instrumenty wzmacniające oddolne podejście i wielopoziomowe sprawowanie rządów, takie jak rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS) i zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT). RLKS oferuje pomoc w opracowaniu i wdrożeniu zintegrowanych i dostosowanych do potrzeb rozwiązań na obszarach oddalonych i obszarach o mniejszej gęstości zaludnienia, m.in. w zakresie dostępności usług publicznych dla mniej mobilnych osób w starszym wieku. Drugim przykładem może być przyznanie władzom lokalnym i regionom większej roli w podejmowaniu decyzji o przyjmowaniu migrantów z krajów trzecich bezpośrednio do ich

społeczności, z wykorzystaniem gotowości wielu podmiotów do przyjmowania migrantów i uchodźców.

Ponadto Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) powinien zintensyfikować swoje działania, aby wspierać zdolności do zatrudnienia. Fundusze strukturalne UE powinny w bardziej aktywny sposób przeciwdziałać bezrobociu wśród młodzieży i dawać młodym ludziom możliwość rozpoczęcia właściwej kariery; można to osiągnąć poprzez promowanie lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, stwarzanie możliwości zatrudnienia w regionach zagrożonych wyludnieniem, wspieranie uczenia się przez całe życie (LLL), a także programy szkoleniowe w celu przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji pracowników oraz przedsiębiorczości dla ludzi młodych, aby zapewnić ich integrację społeczną. Regiony powinny opracować specyficzne, regionalne i lokalne odpowiedzi na potrzeby i trudności w zakresie świadczenia usług. Doświadczenie i know-how „srebrnego pokolenia” powinny być ponadto oparte na np. projektach coachingowych, różnych działaniach wolontariackich, aby ułatwić wymianę pokoleniową, ponieważ komunikacja międzypokoleniowa oferuje szansę, którą należy wykorzystać. Praktyki te powinny być wspierane i promowane.

- Potrzebne jest bardziej proaktywne podejście do kształtowania polityki demograficznej, a także lepsza koordynacja dostępnych instrumentów UE w celu znalezienia synergii.

- Stawienie czoła zmianom demograficznym to przede wszystkim zadanie państw członkowskich, jednak stwarzają one nowe wyzwania również dla regionów i władz lokalnych. Wsparcie ze strony UE może pomóc regionom i władzom lokalnym w większej aktywności, na przykład poprzez opracowywanie i wdrażanie zintegrowanych i dostosowanych do potrzeb rozwiązań na obszarach oddalonych i obszarach o mniejszej gęstości zaludnienia.

- Należy zintensyfikować wykorzystanie EFS+, aby wspierać zdolności do zatrudnienia, aktywniej przeciwdziałać bezrobociu wśród młodzieży i dać młodym ludziom możliwość rozpoczęcia właściwej kariery.

4. Wpływ zmian demograficznych na naszą społeczną gospodarkę rynkową

Wpływ zmian demograficznych w Europie może być bezpośrednio i pośrednio odczuwalny w całej naszej gospodarce i społeczeństwie.

- Lepsza integracja kobiet, osób niepełnosprawnych i osób starszych

Osiągnięcie równości płci, jak określono w obecnym rozporządzeniu w sprawie wspólnych przepisów (CPR), jest ważnym krokiem naprzód, który może pomóc nam stawić czoła wyzwaniom demograficznym. CPR powinien promować integrację kobiet; należy też udzielać wsparcia w celu rozwoju programów uczenia się przez całe życie (LLL). Niezwykle ważne jest

zapewnienie każdemu, bez względu na płeć, prawa do pracy oraz pogodzenia życia zawodowego i prywatnego. Znaczenie większego i bardziej integracyjnego rynku pracy wymaga skutecznej polityki zatrudnienia mającej na celu ukonkretnienie zasad Europejskiego filaru praw socjalnych oraz zwalczanie miejsc pracy o niskiej jakości i złych warunków pracy. Drogą postępu jest dla nas uwzględnianie aspektu płci przy planowaniu budżetu oraz promowanie kampanii przełamujących stereotypy; powinny one zapewnić wolny wybór tak w przypadku kobiet, jak i mężczyzn oraz równość życiela i modelu kariery, np. poprzez zapewnienie odpowiednich okresów płatnego urlopu rodzicielskiego, neutralnego pod względem płci, a także poprzez zagwarantowanie ogólnodostępnych, przystępnych cenowo, niezawodnych, wysokiej jakości, całodziennych placówek opieki nad dziećmi, w tym obiektów i możliwości nauki przedszkolnej, aby zapobiec wyludnieniu.

Seniorzy po przejściu na emeryturę doświadczają spadku dochodów. W najtrudniejszej wśród nich sytuacji znajdują się osoby niepełnosprawne, osoby chore psychicznie lub fizycznie, a także kobiety ze względu na różnice w wynagrodzeniu i zatrudnieniu (przerwana kariera, brak umiejętności, itp.). Brak dostępu do powszechnego, skutecznego i odpowiedniego zabezpieczenia społecznego, słaby dostęp do usług społecznych (ochrony zdrowia, opieki długoterminowej) naraża je na ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego. Ochrona osób starszych przed ubóstwem i wykluczeniem powinna zaczynać się od bezpiecznych miejsc pracy wysokiej jakości, sprawiedliwego wynagrodzenia oraz pełnego dostępu do zabezpieczenia społecznego. Należy inwestować w mieszkalnictwo socjalne i podstawowe usługi publiczne, aby zwiększyć ich dostępność i przystępność cenową dla wszystkich. Innowacyjne rozwiązania, takie jak mieszkania międzypokoleniowe, powinny być wspierane z myślą o obniżeniu kosztów mieszkaniowych i wzmacnianiu więzi międzypokoleniowych.

Mieszkania międzypokoleniowe, projekty co-housingowe, czy ośrodki publiczne, takie jak przedszkola, zintegrowane z mieszkaniami, dają seniorom możliwość opieki nad dziećmi. Należy przyjąć nowy model planowania urbanistycznego, zapewniający większą ilość zieleni i przestrzeni rekreacyjnych, ponieważ kontakt z naturą jest niezbędny dla zdrowia (psychicznego) każdego człowieka.

Potrzebna jest kompleksowa strategia UE w zakresie zdrowia psychicznego, a także dyrektywa ramowa w sprawie opieki długoterminowej, która ustanowi podstawowe zasady dostępnej i wysokiej jakości opieki długoterminowej oraz usług wsparcia w całej UE.

Mieszkalnictwo, w tym mieszkalnictwo socjalne dla gospodarstw domowych o niskich i średnich dochodach, powinno być dostosowane do potrzeb młodych rodzin, osób starszych, osób niepełnosprawnych i osób z ograniczeniami funkcjonalnymi.

Plan działania dotyczący EPSR obejmuje ważne środki, takie jak wdrożenie Zielonego Ładu poprzez inicjatywę Fala Renowacji, zalecenie Komisji w sprawie ubóstwa energetycznego, przyszły przegląd dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej, itp. Pomoże on złagodzić ubóstwo energetyczne oraz polepszyć jakość mieszkań, zwłaszcza w odniesieniu do gospodarstw domowych o niskich i średnich dochodach.

- Regionalne aspekty starzenia się i zmian demograficznych

Główne problemy związane ze zmianami demograficznymi w UE wynikają z zaburzenia piramidy wieku - spadku urodzeń i niskiej śmiertelności - a co za tym idzie starzenia się społeczeństwa, mniejszych gospodarstw domowych, postępującej urbanizacji, konsekwencji dla infrastruktury społecznej, systemów społecznych i zdrowia publicznego oraz migracji siły roboczej; młodzi ludzie wyjeżdżają m.in. z powodu braku możliwości zatrudnienia. Wpływ tych tendencji różni się znacznie w zależności od regionu lub państwa członkowskiego, co zależy z kolei od takich czynników, jak intensywność i szybkość zmian lub ich wpływ na regiony o dodatniej imigracji netto lub regiony o kurczącej się liczbie ludności, niezależnie od tego, czy jest to obszar miejski, podmiejski, czy wiejski. Musimy inwestować w „srebrną gospodarkę”, w uczenie się przez całe życie (LLL) i szkolenia, aby utrzymać starszych pracowników na rynku pracy, zwłaszcza w kontekście cyfrowej i zielonej transformacji.

Trendy populacyjne stwarzają nowe wyzwania społeczne i gospodarcze; mają także wpływ na środowisko. Nie są one nowe, ale obecnie wzrosły z niespotykaną intensywnością. Tendencje te są napędzane przez niezrównoważony dostęp do rynków i wykwalifikowaną siłę roboczą, a także rozbieżności w kwestii jakości sprawowania rządów i usług publicznych.

Szczególnie dotknięte wyzwaniami demograficznymi są regiony, w których ma miejsce gwałtowny spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym; brak inwestycji, słaba infrastruktura, niskie wskaźniki łączności, ograniczony dostęp do usług społecznych i brak miejsc pracy, to kluczowe czynniki przyczyniające się do wyludniania. Z drugiej strony spadek liczby ludności powoduje starzenie się terytoriów, niezależnie od tego, czy jest to obszar wiejski lub górzyski, czy też małe lub duże miasto.

We wszystkich państwach członkowskich UE grupa wiekowa 65-69 lat ma dość niski poziom zatrudnienia. Jedną z opcji byłoby zatrzymanie tych osób na rynku pracy, jeśli tego chcą oraz zachęcenie ich do dłuższego wnoszenia wkładu na rzecz społeczeństwa. Ta tak zwana „srebrna gospodarka” wiąże się nie tylko utrzymuje starzejącą się populację w gospodarce, ale także poprawia jej jakość życia i integrację społeczną.

- Mobilność, migracja i integracja w Europie

Dynamika populacji, taka jak starzenie się i znaczne przepływy migracyjne do UE (takie jak te, których doświadczamy obecnie z powodu wojny na Ukrainie), a także wewnątrz danego państwa członkowskiego lub UE, stanowi wyzwanie, ale także stwarza nowe możliwości. Migracja wewnętrzna jest wyrazem swobodnej mobilności pracowników. Zjawisko to idzie jednak w parze z „drenażem mózgów” wykwalifikowanych pracowników (patrz także poniżej). Migracja wykwalifikowanej siły roboczej z państw członkowskich o niskich płacach do państw członkowskich o wyższych płacach, dysponujących lepszym zabezpieczeniem społecznym i wyższym standardem życia, ma w istocie negatywny wpływ na strukturę wiekową populacji. Migracja niesie jednak ze sobą różnorodność, pozwala powstrzymać negatywny wpływ zmian demograficznych, a przy skutecznym nią zarządzaniu może przynieść szereg korzyści starzejącym się regionom UE. Należy dążyć do lepszej integracji i wsparcia migrantów (ponieważ zwłaszcza migranci z krajów trzecich są bardzo zróżnicowaną grupą pod względem wykształcenia, umiejętności, kultury i języka), aby przyczynić się do zrównoważonego rozwoju

regionów. W związku z tym jednym z celów obecnego Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego/Funduszu Spójności (EFRR/FS) jest integracja obywateli państw trzecich, w tym migrantów, przy jednoczesnej ochronie ich godności i praw. Należy to postrzegać łącznie z finansowaniem integracji zapewnianym w ramach EFS+ oraz Funduszu Azylu, Migracji i Integracji (AMIF); ten ostatni skierowany jest przede wszystkim do obywateli państw trzecich znajdujących się na wczesnym etapie procesu integracji i wymagających szczególnej uwagi. Ważne jest, aby zapewnić, aby EFRR, EFS+ i AMIF były wykorzystywane w sposób uzupełniający i wzmacniający, jeśli chodzi o integrację obywateli państw trzecich w UE, a także, aby żadna kategoria obywateli państw trzecich nie wpadła w lukę między możliwościami finansowania oferowanymi przez odpowiednie fundusze. W przeciwnym razie ta dynamika demograficzna może mieć poważne konsekwencje społeczne, takie jak wzrost wykluczenia społecznego i nierówności, a także wyzwania dla świadczenia usług publicznych, rynków pracy i mieszkalnictwa oraz rozwoju lokalnego, regionalnego i krajowego. Starzenie się i migracja oznaczają często dalszą koncentrację ludności na obszarach (pod)miejskich oraz wyludnienie obszarów wiejskich i obszarów oddalonych.

Grupa S&D jest od dawna zdecydowaną zwolenniczką legalnej migracji. Obejmuje to zachęcanie utalentowanych obywateli państw trzecich do przyjazdu i pracy w UE, oferowanie perspektywy obywatelom państw trzecich, którzy rozważają migrację do UE, a także przedstawianie alternatywy dla osób uciekających ze swoich ojczystych krajów zamiast płacenia przemytnikom lub korzystania z niebezpiecznych dróg migracji. Opowiadanie się za ulepszoną polityką legalnej migracji na szczeblu UE jest jeszcze ważniejsze w świetle wyzwań demograficznych, przed jakimi stoi obecnie UE; powinna ona wspierać pozytywną narrację na temat migracji.

- „Drenaż mózgow” - wymiar lokalny, regionalny, krajowy, europejski i globalny

Chociaż zdezagregowane i zaktualizowane dane są obecnie niewystarczające, aby w pełni ocenić zdolność UE do przyciągania i zatrzymywania zagranicznych studentów, nauczycieli, instruktorów i badaczy, dostępne dowody sugerują, że kraje anglojęzyczne są ogólnie najbardziej atrakcyjnymi kierunkami dla studentów; Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, Australia i Kanada przyjmują ponad 40% wszystkich zagranicznych studentów mobilnych w OECD i krajach partnerskich.⁵ UE jest kolejnym kluczowym obszarem geograficznym dla mobilności wewnętrznej, ale wydaje się, że przyciąga głównie studentów z zagranicy (z innego państwa członkowskiego lub z państwa trzeciego) na poziomie licencjackim (43,4%) lub magisterskim (45%), podczas gdy bardzo niewielu doktorantów (9,2%) wybiera unijną uczelnię (9,2%).⁶

Powinniśmy stworzyć ramy, które zainicjują konstruktywną rywalizację o „pozyskiwanie mózgow” w UE, na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym oraz na poziomie UE. Na poziomie UE powinno to obejmować koordynację ukierunkowanych działań informacyjnych,

⁵ OECD. (2020). *Wskaźnik B6. Jaki jest profil studentów mobilnych w skali międzynarodowej?* [Education at a Glance 2021 : Wskaźniki OECD](https://www.oecd-ilibrary.org/sites/974729f4-en/index.html?itemId=/content/component/974729f4-en). <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/974729f4-en/index.html?itemId=/content/component/974729f4-en>

⁶ Eurostat. Statistics Explained. (październik 2020 r.). *Statystyki dotyczące mobilności edukacyjnej*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Learning_mobility_statistics

wszechstronne udostępnianie i skuteczne wdrażanie najlepszych praktyk. Odsetek wysoko wykwalifikowanych osób migrujących w ramach UE wynosi powyżej średniej i jest w większości uzasadniony lepszymi warunkami życia lub pracy w wybranym „regionie przyjmującym”. Zagrożenie pogorszeniem się tego trendu można złagodzić poprzez ukierunkowaną rozbudowę najnowocześniejszej cyfrowej infrastruktury sieciowej możliwej w odległych regionach w połączeniu z tworzeniem tam „zielonych miejsc pracy” i (lub) niezależnych od lokalizacji możliwości pracy cyfrowej. Ponadto wysokiej jakości możliwości edukacyjne w całym łańcuchu edukacyjnym, od wczesnej edukacji po edukację szkolną, kształcenie zawodowe i kształcenie ustawiczne oraz kształcenie dorosłych, powinny pozostać dostępne, zwłaszcza w regionach oddalonych, i powinny być łatwo kompatybilne z „normalnym” codziennym życiem i rutyną pracy. Regiony wymierają, jeśli odległości, na przykład do przedszkoli lub placówek kształcenia zawodowego, nie da się pokonać w czasie 30 minut. Dostępność szerokiej gamy możliwości edukacyjnych, które wykraczają poza umiejętności związane z zatrudnieniem, a także oferty kulturalne są tak samo ważne, jak niedrogie mieszkania, jeśli chodzi o podejmowanie decyzji o osiedleniu się ludzi. Oprócz przestrzeni do pracy, utalentowani ludzie pragną inspirującej przestrzeni życiowej, która pozwala na indywidualną samorealizację. Samo posiadanie supermarketu, lokalnego muzeum i szkoły podstawowej w niewielkiej odległości od miejsca pracy w żadnym wypadku nie wystarcza do trwałego osiedlania się talentów. **Dlatego też Socjaliści i Demokraci zdecydowanie walczą o to, aby pieniądze na edukację, infrastrukturę młodzieżową i kulturę nie były uznawane za wydatki, ale za inwestycje w przyszłość. Solidny pod względem demograficznym system edukacji rozpoznaje umiejętności i kompetencje swoich uczniów i wzmacnia je na miejscu, nawet przy bardzo różnych warunkach wstępnych.**

W związku z tym **apelujemy o zintegrowaną strategię UE na rzecz „pozyskiwania mózgów”**, koncentrującą się na: **(i) dostosowanych środkach wspierających lokalne ośrodki innowacji obejmujących szkolnictwo wyższe, a także instytucje kształcenia zawodowego, władze lokalne, społeczeństwo obywatelskie, przedsiębiorstwa i MŚP; (ii) silniejszych synergii między inicjatywami, takimi jak Europejska Przestrzeń Edukacji, Europejska Przestrzeń Szkolnictwa Wyższego i Europejska Przestrzeń Badawcza, a także strategia UE na rzecz młodzieży, aby stworzyć atrakcyjną i skuteczną europejską przestrzeń kształcenia, szkolenia i badań; (iii) regularnej ocenie poziomu jakości życia w UE z uwzględnieniem dostępu do wysokiej jakości edukacji, szkolenia zawodowego i uczenia się przez całe życie, a także wysokiej jakości zatrudnienia, warunków pracy i perspektyw zawodowych oraz innych parametrów określających atrakcyjność miejsca przedsiębiorczości; chodzi m. in. o dostęp do wysokiej jakości systemów opieki zdrowotnej i infrastruktury (np. połączeń kolejowych, drogowych i szerokopasmowych).**

Tego rodzaju strategia powinna zająć się szerszymi lukami strukturalnymi związanymi z brakiem infrastruktury i inteligentnych narzędzi cyfrowych; są to kluczowe elementy zwiększające atrakcyjność UE i jej państw członkowskich jako miejsc nauki i pracy. Niedawne przyjęcie zmienionej dyrektywy w sprawie „niebieskiej karty” powinno pomóc w tym względzie, ale potrzebne są dalsze kroki. Zaleca się współpracę z innymi władzami publicznymi, które stoją przed tymi samymi wyzwaniem i dzielą się swoimi celami i wynikami. Dlatego też ważne jest, aby nawiązać dialog z uczącymi się, a także z młodymi,

wykwalifikowanymi ludźmi, aby przejść na rozwój oparty na talentach oraz zidentyfikować kluczowe sektory i cele, które mogą okazać się obiecujące. Regiony doświadczające spadku liczby ludności cierpią również z powodu braku równowagi pod względem wieku i płci z powodu emigracji. Kobiety są często zagrożone równocześnie ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Dlatego też, aby zagwarantować integracyjne podejście oparte na prawach podstawowych, plany dotyczące demografii muszą uwzględniać wiek i płeć oraz koncentrować się na tym, w jaki sposób należy wspierać równość płci. Polityki odnoszące się do wyzwań demograficznych powinny przyjąć podejście integracyjne, oparte na prawach i dowodach, koncentrując się na ludziach oraz wspierając rolę kobiet, które - wraz z feminizacją opieki formalnej i nieformalnej - pozostają zwykle w wysokim stopniu niedocenione.

- Dynamika na obszarach miejskich a dynamika na obszarach wiejskich

UE staje się w coraz większym stopniu miejska; coraz większy odsetek ludności UE mieszka i pracuje na obszarach miejskich. Powszechnie oczekuje się, że wskaźniki te będą wciąż rosnąć. Wiele z największych miast UE przyciąga zarówno obywateli UE, jak i obywateli państw trzecich, w związku z czym liczba ich ludności rośnie zwykle w szybszym tempie niż średnie krajowe.

Miasta i obszary miejskie są często postrzegane jako ośrodki wzrostu gospodarczego i dobrobytu; dotyczy to zwłaszcza miast stołecznych, m.in. ze względu na atrakcyjne warunki dla inwestycji, rozwiniętą infrastrukturę regionalną, wyższy poziom badań, działań rozwojowych i innowacyjnych, dostęp do dobrej edukacji, wykwalifikowaną siłę roboczą, itp. Miasta i obszary miejskie są również określane przez szersze czynniki „jakości życia” związane z edukacją, miejscami pracy, doświadczeniem społecznym, kulturą, obiektami sportowymi i rekreacyjnymi, środowiskiem i infrastrukturą miejską. Większość miast to historycznie ukształtowane ośrodki o wybitnych wartościach kulturowych, miejsca pluralizmu i kreatywności. Otwarte przestrzenie publiczne pozwalają ludziom na interakcję, wymianę opinii i integrację społeczną.

Dzięki oferowaniu możliwości w dziedzinie pracy i edukacji, obszary miejskie są atrakcyjne dla ludzi młodych. Obszary te borykają się jednak z szeregiem złożonych wyzwań społecznych: wykluczeniem biedniejszych ludzi i rodzin z centrów miast i drogich przedmieść, brakiem podaży tanich mieszkań, bezdomnością, a także koniecznością zapewnienia wydajnych i niedrogich usług transportowych dla wszystkich. W konsekwencji wielu seniorów, a także młodych rodzin, ma zamiar (lub jest zmuszonych) przeprowadzić się do tańszych lokalizacji (np. na tańsze przedmieścia lub na obszary wiejskie).

Niniejsze konsekwencje społeczne i gospodarcze mają wymiar przestrzenny (segregacja w obrębie miast, obszarów wiejskich lub regionów, w obrębie regionów lub państw członkowskich oraz w ramach UE). W większości zachodnich i północnych państw członkowskich największe zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i bezrobociem, dotyka ludzi mieszkających w miastach. Z drugiej strony w wielu wschodnich, południowych i bałtyckich państwach członkowskich największe ryzyko ubóstwa lub wykluczenia społecznego występuje zwykle wśród ludności wiejskiej.

Miasta i obszary miejskie muszą być częścią procesu transformacji na rzecz neutralnej klimatycznie UE, skupiającej się na wydajności, zapewniając jednocześnie miejsce dla telepracy, gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz jak najlepsze wykorzystanie gruntów i zasobów. Wpływ klimatu, wpływ na przyrodę, a także wykorzystanie przestrzeni determinują sposób, w jaki pracujemy i żyjemy. Zauważalna od niedawna koncentracja na projektowaniu, technologii i architekturze (np. europejska inicjatywa Bauhaus), renowacji i rewitalizacji może pomóc w budowie miasta neutralnego dla klimatu do 2050 r., w którym będzie mniejsze zanieczyszczenie, większa liczba terenów zielonych (np. drzew i parków) i lepsza jakość życia.

Potrzebujemy integracyjnych, zrównoważonych, adaptowalnych i przystępnych cenowo miejskich miejsc, co sprawi, że staną się one bardziej atrakcyjne i bardziej ekologiczne do pracy i życia dla ludzi. Istotne jest, aby władze lokalne, regionalne i krajowe wspierały projektowanie wysokiej jakości i sprzyjające włączeniu społecznemu, planując rozwój naszych miast, miasteczek i wsi; planowanie urbanistyczne i regionalne powinno również w większym stopniu uwzględniać zmieniające się zastosowania infrastruktury, w tym poprzez rewitalizację i restrukturyzację centrów miast; w dziedzinie tej ważna jest również współpraca z partnerami prywatnymi. Jednym z priorytetów polityki miejskiej powinien być rozwój miast i miasteczek przyjaznych osobom starszym i rodzinom oraz promowanie wolnej od zanieczyszczeń i zrównoważonej mobilności multimodalnej, z naciskiem na transport publiczny, mobilność współdzieloną, chodzenie pieszo i jazdę na rowerze.

Większość obszarów miejskich musi nadal dokonać znacznych inwestycji w celu wspierania ekologicznego transportu i energii odnawialnej, łagodzenia zmian klimatycznych, ograniczenia emisji gazów cieplarnianych (GHG), większego recyklingu oraz odpowiedniego zbierania i oczyszczania ścieków. Należy walczyć z wszelkimi formami zanieczyszczenia wody, gleby, światła i powietrza oraz z hałasem. Zanieczyszczenie powietrza w wielu naszych miastach stanowi nadal duże zagrożenie dla zdrowia, ponieważ miasta te nie przestrzegają dyrektyw UE dotyczących jakości powietrza; zanieczyszczenie powietrza jest przyczyną około 400 000 zgonów rocznie w UE ⁷.

Szczególnie ważną rolę jako centra usług mają do odegrania małe miasta w regionach o dodatnim saldzie migracyjnym. Należy zauważyć, że wyludnienie obszarów wiejskich ma negatywny wpływ na obszary miejskie, podczas gdy społecznie aktywne obszary wiejskie stanowią dobro publiczne. Państwa członkowskie, regiony i gminy powinny zapobiegać wykluczeniu społecznemu i ubóstwu osób starszych, m.in. poprzez tworzenie konkretnych, regionalnych i lokalnych odpowiedzi na potrzeby i trudności w świadczeniu usług dla swoich obywateli w każdym wieku. Ponadto mieszkania, w tym mieszkania socjalne dla gospodarstw domowych o niskich i średnich dochodach, powinny być dostosowane do potrzeb młodych rodzin i osób starszych.

---

⁷Najnowsze szacunki Europejskiej Agencji Środowiska (EEA).

- Równość płci jest kluczowym wymiarem dla sprostania wyzwaniom demograficznym i zapewnienia każdemu, bez względu na płeć, prawa do pracy oraz pogodzenia życia zawodowego i prywatnego. Znaczenie większego i bardziej integracyjnego rynku pracy wymaga skutecznych polityk zatrudnienia.

- Dynamika populacji, taka jak starzenie się i znaczne przepływy migracyjne do UE, a także wewnątrz państwa członkowskiego lub w ramach UE, stwarza wyzwania, ale także możliwości. Należy dążyć do lepszej integracji i wsparcia legalnych migrantów, aby przyczynić się do zrównoważonego rozwoju regionów.

- Zalecenia polityczne i środki powinny być opracowywane tak, aby przeciwdziałać „drenażowi mózgów” wraz ze spadkiem liczby ludności. Potrzebujemy zintegrowanej strategii UE dotyczącej kwestii „drenażu mózgów”.

- Miejskie miejsca muszą być integracyjne, zrównoważone, adaptowalne i przystępne cenowo, aby ludzie mogli w nich pracować i mieszkać. Miasta i obszary miejskie muszą być częścią przejścia na UE neutralną klimatycznie, z naciskiem na wydajność, gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz jak najlepsze wykorzystanie gruntów i zasobów.

- Państwa członkowskie, regiony i gminy powinny zapobiegać wykluczeniu społecznemu i ubóstwu osób starszych, m.in. poprzez tworzenie konkretnych, regionalnych i lokalnych odpowiedzi na potrzeby i trudności w świadczeniu usług dla swoich obywateli w każdym wieku. Ponadto mieszkania, w tym mieszkania socjalne dla gospodarstw domowych o niskich i średnich dochodach, powinny być dostosowane do potrzeb młodych rodzin i seniorów.

5. Rola demografii w przejściu do zrównoważonych społeczeństw: podwójna transformacja – zielona i cyfrowa

Cyfryzacja kształtuje rozwój gospodarczy i społeczny w UE. Różne technologie w znaczący sposób zmieniają rynek pracy. Wywiera to presję na wielopoziomowe zarządzanie, aby stale wprowadzać innowacje, angażować się w dialog interesariuszy w celu skutecznego przygotowania się do transformacji oraz kształtowania polityki; prognozy EUROSTAT mówią m. in., że będzie mniej studentów, mniej osób w wieku produkcyjnym, które będą wspierać pozostałą część ludności, a także, że wyższy będzie udział „srebrnego pokolenia”.

Działania na rzecz łagodzenia zmian klimatycznych i dostosowywania się do nich mogą stworzyć nowe możliwości rozwoju dla miejsc, m.in. w zakresie zrównoważonej turystyki (również na mniej znanych obszarach lub w dziedzinie turystyki pozasezonowej), rolnictwa, ekologicznej, zielonej, niebieskiej gospodarki i gospodarki o obiegu zamkniętym oraz produkcji energii odnawialnej. Osiągnięcie zerowej emisji netto do 2050 roku wymaga

podjęcia działań dekarbonizacyjnych w całej Europie, a działania te powinny zostać zintensyfikowane ze względu na konsekwencje wojny w Ukrainie. Ekonomiczne, społeczne i środowiskowe koszty tej transformacji są szczególnie wysokie w przypadku terytoriów i populacji najbardziej uzależnionych od paliw kopalnych i przemysłu emitującego gazy cieplarniane (GHG). W ograniczeniu społeczno-gospodarczych konsekwencji tej transformacji pomoże Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (JTF). Celem sprawiedliwej transformacji jest zapewnienie, aby postęp na drodze do społeczeństwa neutralnego dla klimatu odbywał się w sprawiedliwy sposób, który nie pominie żadnego miejsca ani osoby, a także zapewni wszystkim wysoką jakość życia.

Wymaga to również uwzględnienia praw do ochrony danych i prywatności, e-administracji i transformacji cyfrowej UE. Różnice w kwestii edukacji, umiejętności cyfrowych i dostępu do łączy szerokopasmowych są głównymi czynnikami pogłębiającymi nierówności. Osoby starsze, zamieszkałe na odległych obszarach wiejskich (np. na obszarach górskich lub na wyspach) są często zagrożone wykluczeniem z procesów transformacji cyfrowej. Coraz istotniejsze stają się edukacja i uczenie się przez całe życie (LLL).

Utrata bioróżnorodności stanowi poważne zagrożenie dla ekosystemów i długoterminowych warunków życia. Wpływa ona negatywnie na źródła utrzymania, nasze zdrowie, jakość życia i lokalne gospodarki. Zwiększa niszczenie i użytkowanie gruntów i wybrzeży, zanieczyszczenie, hałas i nieprzepuszczalność gleby, a niekontrolowany rozwój miast zmniejsza otwarte przestrzenie, bioróżnorodność i żyzną glebę, przyczyniając się jednocześnie do powstawania „miejskich wysp ciepła”. Opuszczone, zrujnowane i niedostatecznie wykorzystywane tereny oferują równocześnie potencjał do zmian w kwestii użytkowania gruntów. Dostęp do czystej wody, powietrza, gleby i przystępnych cenowo źródeł energii to prawo człowieka. Dziedzictwo przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe to lokalne i regionalne zasoby rozwojowe, które oferują wyjątkowe możliwości rozwoju i środowiska życia wysokiej jakości. Zrównoważone i efektywne wykorzystanie zasobów powinno przynosić korzyści lokalnym społecznościom i wspierać lokalne możliwości biznesowe.

Zmiany demograficzne mają negatywny wpływ na zrównoważenie środowiskowe (np. w postaci rosnącej nieprzepuszczalności gleby, a niezrównoważone budownictwo wpływa negatywnie na ekosystemy, ochronę przyrody, użytkowanie gruntów i różnorodność biologiczną), w tym na zmianę klimatu i przejście do UE neutralnej klimatycznie najpóźniej do 2050 roku.

Zmiany klimatyczne ujawniły ponadto podatność na nie ludzi; długie, gorące i suche lata wyeksponowały różnice między ludźmi mieszkającymi w małym mieszkaniu w gęsto zaludnionych obszarach miejskich a innymi, którzy mają możliwość spędzania wolnego czasu w podmiejskim lub wiejskim parku. Dlatego też dostęp do terenów zielonych (np. publicznych parków) ma ogromne znaczenie dla mieszkańców miast, a zwłaszcza rodzin z dziećmi i osób starszych, które w największym stopniu cierpią z powodu fal upałów.

Szczególnym tematem łączącym cyfryzację, środowisko i demografię jest tendencja do telepracy i pracy mobilnej opartej na ICT (TICTM). Telepraca i praca mobilna mogą zmniejszyć ślad węglowy dzięki ograniczeniu codziennych dojazdów. Praca mobilna i telepraca mogą też

zwiększyć atrakcyjność obszarów wiejskich w porównaniu z innymi regionami. Może to również spowolnić wyludnianie się tych obszarów, a nawet odwrócić ten trend.

- Cyfryzacja kształtuje rozwój gospodarczy i społeczny w UE. Technologie w znaczący sposób zmieniają rynek pracy, wywierając presję na wielopoziomowe zarządzanie, aby wprowadzać innowacje, angażować się w dialog interesariuszy i przygotowywać się do zmian, takich jak możliwości w zakresie telepracy na obszarach wiejskich.

- Działania na rzecz łagodzenia zmian klimatycznych i dostosowywania się do nich mogą stworzyć nowe możliwości rozwoju dla miejsc, m.in. w zakresie zrównoważonej turystyki, rolnictwa, ekologicznej, zielonej, niebieskiej gospodarki i gospodarki o obiegu zamkniętym oraz produkcji energii odnawialnej.

- Zmiany demograficzne mają negatywny wpływ na zrównoważenie środowiskowe (np. w postaci rosnącej nieprzepuszczalności gleby, a niezrównoważone budownictwo wpływa negatywnie na ekosystemy, ochronę przyrody, użytkowanie gruntów i różnorodność biologiczną), w tym na zmianę klimatu i przejście do UE neutralnej klimatycznie.

6. Geopolityka a demografia - UE na tle świata

Demograficzna przyszłość dzieli świat na dwie części: pierwszą, która rośnie i drugą, która się kurczy. Według Departamentu Statystyki ONZ i Eurostatu (UE27) udział obywateli UE w światowej populacji spada. W 1900 r. Europejczycy stanowili ok. 25% światowej populacji, w 1960 r. - ok. 11%, w 2015 r. - ok. 6%, a w 2060 r. stanowić mają tylko 4%. Poza samymi liczbami należy też wziąć pod uwagę jakość życia i dobrobyt, które są oczywiście ważnymi elementami.

Jeśli chodzi o prognozy dotyczące przyszłej liczby ludności, w obliczeniach należy uwzględnić różne elementy: płodność, śmiertelność, a także przepływy migracyjne. Jeśli chodzi o ten ostatni czynnik, migracja zewnętrzna jest szczególnie kluczowym elementem strukturalnym wspomnianej dynamiki. Chociaż sama migracja nie może odwrócić negatywnych tendencji demograficznych w Europie, legalne drogi migracji do UE stanowią tak bardzo potrzebną szansę rozwiązania problemu kurczącej się europejskiej siły roboczej i starzejącej się populacji, co opisano w poprzednich rozdziałach. Z wyjątkiem Afryki, właśnie kwestia starzenia się ludności staje się coraz bardziej dotkliwa na innych kontynentach. Rodzi to ponadto znaczące konsekwencje gospodarcze i społeczne, takie jak rosnąca dysproporcja w dystrybucji bogactwa oraz wzrost globalnej nadwyżki oszczędności.

Szybki wzrost liczby ludności i zmiany klimatyczne mogą mieć poważne konsekwencje dla dobrobytu ludzkości na całym świecie. Rosnąca liczba ludności na kontynencie afrykańskim, która jest już bezprecedensowa w historii, podwoi się do 2050 roku. Jest to problem nie tylko pod względem liczebności, ale także ludzkiego dobrostanu, dobrobytu i ludzkiego rozwoju.

Kraje globalnego Południa muszą zadbać o to, aby przy obecnym i przyszłym poziomie wzrostu populacji ubóstwo i nierówności nie pogłębiły się oraz aby miał miejsce zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu dla wszystkich. Związane są z tym ważne wyzwania, takie jak zapewnienie podstawowych usług socjalnych, w tym wysokiej jakości opieki zdrowotnej i edukacji, mieszkań, transportu, warunków sanitarnych i bezpieczeństwa. Innym ważnym aspektem, którym należy się zająć, jest młodzież i bezrobocie.

Należy także zwiększyć dostawy żywności i produkcję rolną, aby zaspokoić potrzeby szybko rosnącej populacji.

Szybkie tempo wzrostu liczby ludności ma również konsekwencje dla konfliktów politycznych i społecznych między różnymi grupami etnicznymi, religijnymi, językowymi i społecznymi w krajach globalnego Południa.

W związku z tym UE i jej państwa członkowskie, a także partnerzy międzynarodowi muszą podwoić wszelkie wysiłki na rzecz realizacji Agendy 2030 i odpowiednich celów zrównoważonego rozwoju, nie pomijając przy tym nikogo.

Jednak bardzo destrukcyjny dla demografii jest przede wszystkim jeden czynnik: wojna. Skrajnym przykładem takiego zakłócenia pokoju jest rosyjska agresja na Ukrainę, której efektem są ofiary wojenne, rozpad rodzin i gwałtowny spadek liczby urodzeń. Już przed rosyjską inwazją w dniu 24 lutego 2022 roku Ukraina miała najniższy wskaźnik dzietności w Europie, w postaci zaledwie 1,2 dziecka na kobietę. Teraz, kiedy duża część ludności jest przesiedlona, a miliony uchodźców, głównie kobiety i dzieci, wyjechały z Ukrainy, i tak już negatywne trendy demograficzne uległy dalszemu przyspieszeniu i będą miały wpływ na przyszłe pokolenia. Ukraina będzie potrzebować pomocy ze strony UE, a UE musi działać zgodnie ze swoimi wartościami i wypełnić swoje zobowiązania.

- Przewiduje się, że udział UE w światowej populacji spadnie.**
- Legalne drogi migracji do UE stanowią bardzo potrzebną możliwość rozwiązania problemu kurczącej się europejskiej siły roboczej i starzejącej się populacji.**
- Szybki wzrost liczby ludności może mieć poważne konsekwencje dla dobrobytu ludzkości na całym świecie.**
- Należy walczyć z ubóstwem i nierównościami oraz walczyć o zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu dla wszystkich.**
- UE i jej państwa członkowskie, a także partnerzy międzynarodowi muszą podwoić wszystkie wysiłki na rzecz realizacji Agendy 2030 i odpowiednich celów zrównoważonego rozwoju, nie pomijając przy tym nikogo.**
- Ukraina będzie potrzebować pomocy ze strony UE, a UE musi działać zgodnie ze swoimi wartościami i wypełnić swoje zobowiązania.**

Przypisy

Grupa S&D w sposób pogłębiony zajmuje się problemem zmian demograficznych. Zainicjowała ona sprawozdania z inicjatywy własnej (INI) w Komisji Rozwoju Regionalnego, które zostały przyjęte przez PE:

- w poprzednich kadencjach:

[Sprawozdanie Kerstin Westphal w sprawie zmian demograficznych oraz ich konsekwencji dla przyszłej polityki spójności UE](#) (2011 r.);

[Sprawozdanie Iratxe Garcii Perez w sprawie wykorzystania instrumentów polityki spójności przez regiony w reakcji na zmiany demograficzne](#) (2017 r.).

- w obecnej kadencji:

Wkład Grupy S&D do [sprawozdania Daniela Budy \(EPL\) w sprawie odwrócenia tendencji demograficznych w regionach UE za pomocą instrumentów polityki spójności](#) (Sprawozdawca pomocniczy C. Maestre Martín de Almagro) (2021 r.)

Poza sprawozdaniami z inicjatywy własnej (INI) przyjętymi przez PE uwzględnione zostały:

- [Ramy prawne polityki spójności na lata 2021 - 2027](#) w tym rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów (CPR), Europejski Fundusz Regionalny i Rozwoju oraz Fundusz Spójności (EFRR-FS), Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (JTF) i inne

- [Cele zrównoważonego rozwoju ONZ](#) (2015 r.)

- [Porozumienie paryskie](#) (2015 r.)

- [Nowa Agenda Miejska ONZ](#) (2016 r.)

- [Agenda Miejska dla UE](#) (2016 r.)

- [Cork 2.0. Deklaracja „Lepsze życie na obszarach wiejskich”](#) (2016 r.)

- [Europejski Filar Praw Socjalnych](#) (2017 r.) i [jego plan działania](#) (2021 r.)

- [GLOBALNE TRENDY DO 2030: Wyzwania i wybory dla Europy \(ESPAS - European Strategy and Policy Analysis System; międzyinstytucjonalny projekt UE\)](#) (2019 r.)

- [Biała księga KE w sprawie przyszłości Europy](#) Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r. (2017 r.)

- [Walka z „drenażem mózgów”](#) : Wymiar lokalny i regionalny (Europejski Komitet Regionów, 2018 r.)

- [Dokument analityczny Komisji Europejskiej „Zrównoważona Europa do 2030 r.”](#) (2019 r.)

- [Zasady polityki miejskiej i polityki wiejskiej, OECD](#) (2019 r.)

- [Briefing \(EPRS\) Trendy demograficzne w regionach UE](#) (2019 r.)

- [Europejski Zielony Ład](#) (2019 r.)

- [Konkluzje Rady „Z myślą o sprawieniu, by do roku 2030 Unia stała się jeszcze bardziej zrównoważona”](#) (2019 r.)
- [Sprawozdanie KE w sprawie wpływu zmian demograficznych w Europie](#) (2020 r.)
- [Nowa Karta Lipska](#) (2020 r.)
- [„Agenda Terytorialna 2030” Rady](#) (2020 r.)
- [Perspektywy demograficzne dla UE](#) (Badanie PE, 2021 r.)
- [Badanie PE dla Komisji REGI w sprawie polityki spójności i zmian klimatycznych](#) (2021 r.)
- [Stanowisko Grupy S&D w sprawie równości płci i praw kobiet](#) (2021 r.)
- [Stanowisko Grupy S&D: W kierunku europejskiej strategii w zakresie zdrowia psychicznego](#) (2022 r.)
- [Komunikat KE: „Przyciąganie do UE umiejętności i talentów”](#) (2022 r.)
- [Seminarium internetowe Grupy S&D](#) na temat wyzwań demograficznych w dniu 16/11/2021, z udziałem przedstawicieli Komisji Europejskiej, naukowców oraz innych znanych ekspertów z dziedziny demografii.